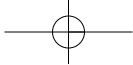

LÉKA GÉZA

Árva ragyogás

füst, az állomást mindenestől fölfaló mozdonyfüst az első képem a faluról, s hogy apám a csomagokkal együtt engem is fölnyalából, és lélekszakadva próbáljuk magunk mögött hagyni. 1960 januárjának egyik leghidegebb éjszakája van, én pedig a hosszú vonatozástól elcsigázottan, fulladozva reszketek a nyakában, de tartanom kell magam, mert hajnalban életem első disznóölésének leszek nélkülözhetetlen, ugyanakkor kellőképpen fölkészített főszereplője. Amíg a felnőttek birkóznak a fekete pofájú mangalicával, én szorítom majd a farkát, hogy ha néhányszor le is dobja őket magáról, ne tudjon elszaladni, tüzelt föl apám még otthon, s honnan, honnan nem, egy arasznyi valódi disznófarkat is a kezembe nyomott, markolásszam csak jó erősen, hadd szokja a tenyerem. Ám a várva várt naphól csupán a készülődés néhány mozzanatát tudom fölidézni. Odakinn még sötét van, s én félálomban, rogyadozó térdekkkel állok egy széles lócán, valaki öltöztet, ám hiába szólít többször is gyönyörűmnek, nem ismerem föl, mert a fejemnél himbálózó villanykörte erős fénye szinte az egész lényét árnyékban tartja. Aztán közelebb lép, szorosan magához ölel, és csókolgatni kezdi az arcom, ahol éri, de olyan elszánt erővel, hogy valósággal csattog, recseg-ropog a bőröm, éppen hogy ki nem hasad. Nagymama! – szakad föl belőlem egyszeriben, s ekkor jár át először tudatosan a semmihez sem hasonlítható biztonságérzet, hogy én immár nemcsak Budapesten, de bizony Bánrévén is itthon vagyok.

A torzóban maradt történettel persze nem azt akarom sugallani, hogy az időközben lepergett fél évszázad elkoptatta bennem az emlékezet fogaskerekeit. Nem. Éppen ellenkezőleg. A példával arra szeretnék rámutatni, hogy történeteim, élményeim eredendően mozaikos volta, esetenkénti töredezettsége az a magaslat, ahonnan a Bánrévéhez fűződő viszonyom minden lényeges eleme belátható. Mert kizárólag azok ismeretében követhető nyomon, miért és miként próbáltam meg a hiányzó részek, részletek helyét életem legkülönbözőbb szakaszaiban is lankadatlan hittel pótolni, illetve beépíteni ahhoz, hogy a végeredmény garantáltan több legyen a részek összegénél, s Bánréve kifogyhatatlan energiaforrásként, végérvényesen a jobbik énem maradhasson. Hol a folyamatosan gyarapodó tapasztalatok, tanulságok időnkénti átcsoportosításával, kihelyezésével, hol az egyes momentumokban korábban föl nem tárt lelki energiák módszeres kiaknázásával, de végül eljutottam a fölismerésig, hogy az egymástól látszólag távoli részek, részletek mögötteseiben kutassak a közös nevező után, amely, ha megtalálom, nemcsak gazdagítja, de egyszer s mindenkorra össze is forrasztja őket. Természetesen ahhoz, hogy én az idők során a boldog létezés etalonját építhessem föl magamban, apám és nagymamám sugárzó személyisége mellett, kettőjük gondosan összehangolt példamutatása is kellett. Nem volt ebben semmiféle hókuszpókusz, egyszerűen csak annyi, hogy ők még nem könyvből olvasták, nekik még a kisujjukban volt a goethei alapigazság, mely szerint két dolgot kell nyújtani a gyereknek: gyökereket és szárnyakat. Ezt pedig ők maradéktalanul teljesítették. De szükségem volt még valamire, ami nélkül most nem volna miről be-

szélni: Budapestre mint ellenpontra. Mégpedig azért, mert a kétlakiságból eredő, évente többszöri nézőpontcsere nemcsak hogy a legmegbízhatóbb kontrollnak számított az értékek és silányságok, a maradandóságok és esetlegességek kiválasztódása tekintetében, hanem mert egyúttal azt is tudatosította, bármi épülget is a lelkemben, az kizárólag ebben a kölcsönhatásban értelmezhető, egyik a másik nélkül teljes egészében más és más minőség.

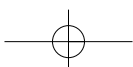
Készséggel elismerem, az eddig elmondottak alapján tényleg tűnhet úgy, hogy ezzel a hozzáállással legalább egy fél életet próbálok meg fölvezetni, az igazság azonban ennél jóval bonyolultabb. Az első évek tavaszait és őszeit is hozzá számítva, nagyjából és elméletileg tizenöt nyár, plusz telente egy-két hét, azaz együttesen alig valamivel több mint öt esztendő mélyen megélt valósága vár kibeszélésre ma is, mégis úgy érzem, ha valaki megpróbálna határt szabni neki, mondván, csak akkor fogjak bele, ha a pontot is ki tudom tenni a végére, ebben az életben már nem volna érdemes belevágnom.

Ám még e törvényszerűen mozaikos múltban is külön kategóriát alkotnak azok a Bánréve-képeimhez szorosan kötődő, ugyancsak nélkülözhetetlen vonatkozások, amelyek a születésem előtti időkből valók, miként természetesen azon későbbiek is, amelyek tartalmuk miatt a maguk korában nem tartoztak rám, de ha mégis, akkor vagy létezésükről, vagy pedig fönmaradásukról nem volt tudomásom még hosszú évtizedekig.

Ezen a sziszifuszi ponton lépek most be életem legfontosabb s egyben leghatalmasabb, így a tudatomat s érzelmeimet minden bizonnal végleg rabul is ejtő mozaikjába. A Bánrévéről induló s e nézőponthoz – mint sajátos személyiségjeggyhez – mindvégig vissza-visszatérő családi töredékhalommal tehát ugyanaz a dolgom, mint (kicsiben!) a magaméval volt. Összebb rendezni az arra érdemes részeket, részleteket, és megkísérelni a lehetetlent. A legkisebb hézagba is belebújni, s oly módon eggyé forrasztani őket, hogy egy mindeddig nem létező minőségben újból s immár bárki előtt életre kelhessenek.

* * *

Mint már utaltam rá, a falu mint élő szervezet tizenöt éves korom táján előttem végleg bezárult. Soha meg nem szűnő hiányérzetem oka, hogy mindezt a nélkül vitte végbe, hogy az Istenhez, a közösséghez, a munkához és a halálhoz való viszonyán túl, a szerelemhez szükséges tudnivalóival is elvárásolt volna. Nem volt mit tennem, mint minden másban, e tekintetben is kénytelen voltam nagyanyámra hagyatkozni, amitől a legcsekélyebb izgalmat sem remélhettem, hiszen olyan szemérmes volt, hogy annak idején – a többi macklári lányhoz hasonlóan – a hét negyedik napját csütörizé-nek mondta. Könnyített valamicskét a helyzetemen, hogy én a lányok körüli sürgés-forgásban is természetesen apámhoz szerettem volna hasonlítani, így leginkább róla faggattam, elvégre huszonkét esztendő koráig mégis csak bánrévei lakos volt. Arról nem is szólva, hogy faluszerte emlegették az utolsó éveit, midőn az ózdi néptáncosok vezetőjeként egyre sűrűbben forgolódott a szomszédos gömöri falvak báljaiban, táncos mulatságaiban. Bánrévén sose! – ingatta a fejét nagyanyám. Nagypád a lelkire kötötte, ha mulatságos kedve támad, fordítson hátat a falunak, de sebesen ám, mert addig él csak, míg eminnen bárki apja-anyja a nyakunkra nem gyön a szava végett. Ezt jól kitalálta, hisz még ellenőrizni se kellett, mert másnap már hírelték volna széltibe-hosszába, ha idevaló lyánnyal kezd. Ám ha gond ütte, el-elindult a fia után Püspökibe, Németibe, de még Kelemérbe is. Mikor oszt odaért, lenyúlt a csizmaszárba, előhúzta a dikicset, úgy állott oda apád elé-

be. Minden rendben van, édes fiam? Nem akar bántani senki? – kérdezte az a csepp ember a Góliáttól, aztán koccintottak egyet, ő meg mint aki jól végezte dolgát, elégedetten haza gyött. Én is meg voltam nyugodva rajta mindig, hisz apádnak senki se kellett rossz hírit, node! ezért oszt sokan szerették volna megkaparintani őtet. A legjobban tán a püspöki lány, az Ilon. No, az elment volna utána bárhová, ha emez híta volna, de nem híta! – nevette el magát nagyanyám századszor is, s én ebben sem akartam lemaradni mögötte, noha jó ideje kívülről fújtam az egész históriát. Meg aztán – ezt persze nem árultam el senkinek – Ilont is számtalanszor próbáltam már magam elé képzelni. Ha behunytam a szemem, mindig ugyanabban a bokáig érő, vajszerű seiyemruhában láttam, amelyben lábait maga alá húzva ücsörög a Sajó-parton, egészen közel a hídhöz, és vár. Emlékszem, mit nem adtam volna érte, ha kettejük illékony pusmogásaiba akár a lehetetlenen túlról is belehallgathatok. Végső soron az se tűnhetett volna nagyobb képtelenségnek a mai valóságnál, amelyből én Ilon egykori hétpecsétes vallomásaiért akár az elmúlt hat évtized mögé is visszanyúlhatok. Mert íme az első, amit két héttel az után fogalmazott, hogy apám, mint a MAV bánrévei fűtőházának korábbi segédtisztje és irodaellenőre, hivatalosan is tagja lett a Magyar Állami Népi Együttes 1950. szeptember 1-jén megalakult tánckarának.

Sajópüspöki, 1950. IX. 16.

Kedves Gézukám

A lapdat megkaptam és irod hogy mult el a bucsu Elgondolhatod hogy hiányzot valaki akit potolni senki sem tud de ha sors szétépet benünket egymástol joban mondvá a jo Isten vezérelt tégedet ere a pájára és az ő akaratában bele kel nyugodni ha mindjárt fájo is Drága csilagom esténkint ba kimegyek a kapuban mert várok valakit pedig az egy kicsit mesze van csak sobajaim szolhatnak utána Drága Gézukám bucsukor itt volt Adám Zoli meg a barátja és nem akart benézni hozánk mert azt mondta hogy hiányzik valaki hát akár nekem A bálban voltam 11 óraker mentem 2 óraker már ágyban elkeseredve gondoltam ara aki két hétel ezelöt vált el tölem Kedvesem a bálban csak azért voltam mert a falu szája kicsit ronda és beszél sok mindent De ez engem már nem érdekel Úgy volt hogy Zoli megy szombaton regel és emiat 1 napal késik a levél mer töle akartam küldeni levelet és vetem neked csekély bucsu fiát de azt mondja hogy 2 hét mulva elmegy majd akkor fogom küldeni mert nincsenek meg az adatai ami szükséges Drága csilagom vajon gondolsze ara a kislelura ahol egy lány anyi sokat gondol és sír mert fáj hogy nincs ot akiért az ő szíve dobog Légy jo fiu vigyáz magadra és az egeségedre Miota elmentél 5 kg-ot fogytam de ez nem árt sokszor csokol és gondol rád a

Te hü Ilonkád

Nehezen találok a szavakat, egyáltalán nem erre hangra számítottam. Szinte menekülnek előle, pontosabban, valószínűleg a saját féltékenységem elől, amely azt akarja elhittetni velem, hogy Ilon megszólalásával bármi is leértékelődhet mindabból, aminek nagy-szerűségéről e pillanatokban kezdek csak el számot adni. Ám hiába tudom az eszemmel, hogy ez képtelenség, sőt ostobaság, ha egyelőre csak annyit érzek, hogy a második levél tovább rombolja a gyermekkor illúzióit. A különös érzés talán leginkább az enyhe fájdalommal keveredő szájalomhoz hasonlít, ezért mindennemű kritikái észrevételemet tapintatosan megtartom magamnak. Aztán lassan-lassan kezdek fölélédni, annál is inkább,

mert a sorok mögött egy azóta már általam is jól ismert *típus* körvonalait látom egyre erőteljesebben kirajzolódni. Ez lendít át a holtpontra, ahonnan már nem kell sok hozzá, hogy belássam: ha valahol, itt aztán semmi helye az önemésztő múltba révedésnek, mert ez maga a szintiszta valóság!

Sajópuspöki, 1950. X. 1.

Kedves Gézukám

Vasárnap este 6 óra Örömel értesítelek hogy várva várt leveledet megkaptam Kedvesem ha volna időd megnéznéd hogy egy méter túll fehér vagy rozsdaszín menyiben kerül mert lakadalomba hívnak kosszórus lánynak A multkor voltunk Miskolcon Anyuéktól kaptam egy őszi tavaszi kabátot és egy pár egész drap cipőt meg egy pongyola anyagot Drága csilagom tudod Apukámék megvesznek nekem mindent de a ruha és a pénz nem teszi boldogá az embert Kedvesem it olyan unalmas az élet főleg Vasárnap még az a jó hogy szeretek olvasni és így eltelik az idő most meg aztán járunk az Októberi ajátatóságra és imádkozom a szűz Anyához mert aki öbene bizik nem csalatkozik Gézukám a ruha Raboszki Pityu lakadalmára kelene légy szives és ha van akor írjál hamarosan mer Anyu kereste már Ozdon, Miskolcon de ot nincs csak Pesten és akor küldenék pénzt és akor megvenéd Kedvesem a bucsutokra gyere már haza mert tudod mennyire hiányzol Kedves Gézukám jó volna csak egy este is veled leni olyan sok ujságot tudnék mondani de nagyon mesze vagy Kedvesem ne olyan ritkán írjál mert a multkor sem tudtam elképzelní mi van veled bisz más reményem nincs mint a postást várni és a te leveledet olvasni Sokat gondolok rád és számtalanszor csokol a te árva

Ilonkád

Kedves Gézukám a ruha anyagbol 7 méter kelene de azt mondják hogy a túll 1 méter hoszu de 3 méter széles

Csokol Ilon

Egyáltalán nem ironikus megjegyzésnek szánom, egyszerűen csak eszembe jut, hogy vajon mit gondolhatott minderről s a megváltozott helyzet kínálta újabb csábító lehetőségekről apám Budapesten, az egykori természetrajz-vegytan szakos tanár, Rábai Miklós által szálanként válogatott hölgykoszorú kellős közepében, nos, arról valóban csak sejtéseim lehetnek. És vannak is, mind a mai napig... Miként nagy valószínűséggel Ilon sem támaszkodhatott másra, csupán hibátlan ösztöneire, amikor megírta szomorú levelét.

Sajópuspöki, 1950. XI. 27.

Kedves Gézukám

Kérlek nebaragudjál hogy levelemel zavarlak de ezt nem hitem volna hogy másoktól kell meghaláni hogy ithon voltál Nem bírom elképzelní mit történt veled már elég ideje várom hogy másik levelemre válaszolsz de ugy látszik hidegen bagy az egész dolog De nekem nagyon fáj hogy aban kell csalódnom akiben a legjoban biztam Kedves Gézukám valahogy előérzetem volt mielőt el nem mentél mert talán az volt utolsó esténk együt mert nekem nagyon nehez volt az elválás talán éreztem hogy többé nem látlak de ha én ezt érdemlem töled hát legyen meg az

akaratom hisz azelőt is mindig nekem kelet engedni de most nem tudom hogy mi történt veled kérlek tégedet hogy ne szomoríts meg enyire talán én úgy érzem hogy nem érdemlem de ha igen akkor viselem a jó Isten majd megsegíti azokat akit mindenki elhagy Az én életem nagyon vihar tépet és szomorú örökre De mink talán nem így váltuk el akkor a Szerda este mikortól fogva a te szíved talán lasan lasan kiálszik úgy látszik bamar elfeletél és könnyen eldoptál mint egy szálglyufát Kedvesem hogy őszinte legyek nem akartam írni neked mert gondoltam hogy levelem nem érdekel de nem bírtam már tovább pedig lehet hogy belekell nyugodnom és törödnöm a csapásban amit elviselni nagyon fáj Sokat gondolok rád és minden esete imáimban foglal akihez oly mostóba letél Kérlek ha egy kicsit is szeretsz levelemre válaszolj Szervusz

Csokol a te boldogtalan

Ilonkád

Több levelet nem írok míg választ nem kapok.

Őszinte megkönnyebbülést érzek, de ellazulnom valahogy mégsem sikerül. Kimondot-tan zavar, hogy a három levélnek egyetlen részlete sem akad, amelybe a hús-vér apámat mint szerelmes társat beleképzelhetném. (Titokban azért hálát adok az égnek, hogy nincs mivel összevetnem őket...) Tulajdonképpen semmi másba, egyedül Ádám Zoli nevébe tudok belekapaszkodni. Ni csak, már Zolit mondom én is, pedig milyen magától értetődően bácsiztam le 1969 nyarán a felvidéki Csoltón első és egyben utolsó találkozásunk alkalmával. Apám legjobb barátjáról beszélek a Bánrévén hagyott egykori társak közül, akinél szívfájdítóbban zokogó férfit azóta se láttam. Most is beleborzongok, ha földízem azt a néhány percet, amikor csaknem húsz esztendő múltán végre találkoztak s összeölelkeztek. Alig hittem a szememnek, mert velük könnyezett még vagy féltucatnyi szomszéd s legalább annyi utcabeli is. Előbb csak nézték, majd szóvá is tették, hogy ilyen testet-lelket megrázkódtató egymásra találásra tán még a régi öregek sem igen emlékez-nének. Annak ellenére, hogy a háromnapos vendégeskedés alatt kettőjüket szinte alig lát-tam pohár nélkül, remekül éreztem magam az Ádám-család körében, különösen a velem egyívású Évike vérbő közvetlenségén fölbátorodva, mert míg ő beszélt, én számolatlanul faltam a zsírtól fénylő, pirosra sült kacsacombokat, egyiket a másik után, úgy, ahogy volt, hidegen, kenyér nélkül. Akkortájt még nem gondoltam volna, de a kúra hosszú távon is eredményesnek bizonyult: egyetlen falat kacsával ki lehetne kergetni a világból. Ám is-mét igazat kell adnom nagyanyámnak. Ádám Zoli éppen olyannak mutatta magát, mint amilyenek pár évvel korábban nekem lefestette. Szélvészember... – mosolyodott el fej-csóválva, de a hangsúlyából már kiéreztem, hogy a szóban – bármennyire sokatmondó is – jóval több a tiltott, mint a ténylegesen előcsalogatható tartalom. Mert úgy volt az, folytatta, hogy állandóan gyött-ment, szaladozott, ha kellett, ha nem, csak legalább ne fúta volna magából azt a ménkü sok betűt, mert abba se ismerte a határt. Ha bármérő-l libbent a szoknya, nem akadt, aki őtet meg merte volna fékezni. Még Csonka-Magyar-orrszágból is kiszökött a lány miatt. Előbb Licére, aztán valamivel visszább, a Tornaljá-hoz közelebbi Csoltóra, ahol oszt végleg ott is ragadt. Ám az egyszer biztos, hogy amíg itthon lakott, apáddal nagyon bírták egymást. Bementek volna a tűzbe is egymásért. Zo-li szegény meg is sínylette, mikor lelki cimborá nélkül maradt. Ám ha berúgott is, nem szólt abból se kivagyiság, se tolakodás soha. És tudod-e mért? – emelte föl az ujját nagy-nyám. Mert a szívi, a szívi még akkor is megmaradt olyannak, akár a vaj!

Én is kimondom hát, ami már percek óta mocorog bennem: Ádám Zoli talán ha élne se bánná, hogy még ide is jut valamennyi abból *ménkű sok betűből*.

Bánréve, 1950. X. 15.

Kedves Gézakám!

A lapodat megkaptam és sietek válaszolni rá.

Engem igen bosszantott hogy nem tudtam elbúcsúzni tőled. Utána következő nap hétfőn az Irénke ott hagyta a rokonságot és eljött hozzám Ózdra a 10-es vonattal. Én kimentem elébe és hát volt egy kis pénzem még! Vett is magának egy kendőt és egy harisnyát. Aztán bementünk az „Arany kapcba”, megebédeltünk és megtárgyaltuk az ügyeinket. Ez az egész, a 3-as vonattal lejöttünk Bánrévére, a Sanyi is ott hagyta a melót és ő is elkísért. A restibe találkoztunk apukáddal. Be is mutattam neki és nagyon jól érezte magát amint észre vettem rajta, ahol voltunk mindenütt.

Most még kora reggel van de tegnap Szombat volt és Püspökibe igen eláztam úgy hogy egy kilométer követ is elütöttem. Fáj minden csontom úgy gondolom igen nagyot esbettem. Hát csak igyekezzél jönni. Talán még itt leszek addig.

A javulás útján vagyok, a bort nem iszom mindig csak egy pohárral! Természetesen a többi folyékony táplálékok is hatással vannak az érzék szerveimre. Úgy van ahogy van.

Az Ilonnal nem találkoztam még azóta. Haragszik rám valamiért. Még most is kótyagos vagyok pedig már egy vödör vizet megittam. Különben máma egy fogadalmat tettem, hogy nem iszok többet. A bicikli is megkrepiált egy kicsit. Máma lesz Bánszálláson szüreti muri. De pénzem meg nincs! Ez a baj. Még az a jó hogy tegnap vettem 22 forintért egy sapkát.

Bitang élet!!! Majd ha tisztább leszek írok. Írjál, hogy mi volt az észrevételed Irénkével.

Ölel barátod

Zoli

De más is ez a hang, mint az Iloné! Sugárzik belőle az egyediség, az átütő erő. Minden sora szinte izeg-mozog, maga a lüktető elevenség. Bármit is mond, látom. Sajópüspöki, Ózd, Bánréve, Bánszállás, a vonat és a resti (benne nagyapámmal s a teleltöltött decis poharak hosszú gyöngykalárisával) úgy villannak föl előttem gyors egymásutánban, mintha egy rosszul vágott, ki-kihagyó némafilm peregne előttem. És látom a kilométerkövet a 25-ös út szélén, nem messze tőle a biciklit, amelynek első kereke kificamodott a sárhányó alól, de még a sapkát is Zoli kabátzsebéből kikandikálni, csak egy valakit, csak Irénkét nem látom. Pontosabban, látom őt is, tetőtől talpig, de hiába tette meg az első lépést, és mutatkozott be nagyapámnak, mégsem sikerül belőle kiolvasnom semmit. Ő hát az egyedüli idegen. De ugyan mi lehet a nyitja? El is tűnődöm rajta, noha képtelen vagyok másra gondolni, minthogy tudat alatt valamiféle gyerekes előítélet dolgozik bennem, az nem engedi hozzám közelebb, mert mintha eleve azt feltételezném, hogy Irénke önfeledt napjai, esetleg hetei meg vannak számlálva, hiszen sokkal valószínűbb, hogy Zoli hamarosan lecseréli valaki másra. Aztán lassan belenyugszom, hogy talán mégis lehet ebben valami, mert az újesztendőben már „odaátról”, Licéről jelentkezik. De mit nem látok! Még nála is korábban ajánlja magát bizonyos Anny, ráadásul éppen Bánrévéről. Szokatlan módon fogalmam sincs a kilétéről, se apám, se nagyanyám

nem említette soha (ugyan miért is említették volna...), de amit mond, annak helye van itt, ehhez szemernyi kétség sem férhet!

Bánréve, 1951. I. 6.

Kedves Géza!

A levelét megkaptam. Már nem is hittem, hogy fog írni de úgy látom amit ígért be is tartotta. Én nem akarom hosszú levelemmel untatni, ezért röviden fogok válaszolni.

Én nem tudom, hogy mi a szándéka magának velem kapcsolatba. Még én nem beszéltem magával arról, hogy maga udvarolna-e nekem, igaz nekem ebbe a pillanatba is van komoly udvarlóm és már márciusban lenne az eljegyzés, de én úgy érzem, nem mehetek aboz a férfiboz. Biztos nem emlékszik ara amit Balog mondott a bálban. Szóval az még csak gyerek.

Amióta elment nagyon sokat gondolok magára, de hogy maga gondole rám azt nem tudom.

Kedves Géza ha maga is úgy akarja ahogy én akkor nem lesz semi akadáj, hogy a maga felesége lebesek, de csak úgy ha ebbe az évbe feleségül vesz, mert találtam olyan férfit akit meg kedveltem és egész életen át tudnám szeretni és az csak maga lehet.

A következő levélbe írja meg hogy akar-e udvarolni vagy sem, mert akkor kár minden perc amit rám pocsékol.

Fény képet nem küldök majd ha meg kapom a választ, tehát a következő levélbe.

Sokat gondolok magára a távolból a mesze távolba

Anny

Ez aztán egyenes beszéd. Hideg, számító és abszolút konkrét. Kiszemel (*Én nem tudom, hogy mi a szándéka magának velem kapcsolatba*), célzó (*ha maga is úgy akarja ahogy én*), és lő (*nem lesz semi akadáj*). A biztos találat reményében (*egész életen át tudnám szeretni*) el is röppen a nyílvesző (*a távolból a mesze távolba*), de emitt se zsákmány, még kevésbé udvarló. A hoppon maradt vadászt egyedül a teátrálisan nyitva felejtett kiskapu várja (*mert akkor kár minden perc amit rám pocsékol*), amelyen át önmagába visszalopakodhat. Egyébként a nevéen kívül (amelytől a hideglelés kerülget) semmi bajom a titokzatos Annyval, annál is inkább, mert amit üzen, az nemcsak élményszerű, de hamisítatlanul hiteles is. Mégis úgy érzem, egy ilyen talpraesett önként jelentkezőnél, aki még azt is megszabná, mikor kell őt oltár elé vezetni, jóval érdemesebb a nála nagyságrendekkel improvizatívabb életet élő, ám a maga útját szintén csak keresgélő barát, Ádám Zolira figyelni!

Lice, 1951. I. 23.

Kedves Gézakám!

Ne haragudj hogy hamarébb nem válaszolok de gondolom hogy amit most írok kielégítő lesz!

Már dolgozom! Kb. 20 km-re a falumtól autószerelő vagyok. Három járásba csak mi exisztálunk. Sokat autózok és motorozok. Elég sok marhaságból volt részem. Sokat járok tánc mulatságba. Karácsonykor meg is verekedtem a jegyzővel. Sok felé járok dolgozni. Rákos Bányán meg ismerkedtem egy fiatal családdal. Ott szlovákok laknak de ezek jól beszélnek magyarul. Most Szombaton meg hívtak álarcos tánc mulatságba. Motorral voltam egy haverral. Elég

jól bekávétunk a családdal, úgy 4 óra felé baza akartam jönni de nem engedtek. Erre azt mondta az asszony hogy csak maradjak, együtt alszunk. Úgy is történt. A férj az egyik ágyon a gyerekkel én pedig az asszonnyal. Amikor fölbredtem magam is csak csodálkoztam de kénytelen voltam elhinni mert megtörtént. Gyorsan elődalogtam nehogy a baj kiüssön. Egyébként egy mesés jó képtű asszony. Az Irén férjhez megy újból, van valami Sajó gömöri pacákja. Van itt nő! Nem is volna semmi baj csak nehezen tudok bele törődni. Végig udvaroltam a falut, most is kettő mond az udvarlójának. Több volt az eszembe de annyira kíváncsiak ezek a nők hogy nem hagynak írni.

A feladásához arcképes igazolvány kell, ezért egy lány adja fel tehát ne akad meg ha nem lesz feladó. A sok nőt csak használd ki. Tudod olyan rövid az élet miért ne éljünk. Én meg nősülök igen sokszor még. A rossze egy őket rakásra.

Úgy szeretném, ha minden héten legalább egy levelet váltanánk. Írjál sok mindenről és mindenkiről. Ölel barátod

Zoli

Ahogy mondani szokás, ennek bizony a fele se tréfa! Oly mértékben fölwillanyoz, hogy képtelen vagyok a leginkább hajmeresztő félmondatra – *A feladásához arcképes igazolvány kell* – koncentrálni. Átfutom másodszer is, harmadjára már-már ott báméskodom az egyes helyszíneken, de hiába kerekedik ki a szemem a legváratlanabb részletelnél, mégsem érzem úgy, hogy akár egyetlen rosszalló, még inkább pironkodó megjegyzés is kíváncskozna belőlem. Elvégre azt megítélni, hogy a mindenkori körülmények és egyéb személyes meghatározottságok ismerete nélkül mi minden fér bele egy élet egészébe és mi nem, talán mégsem tartozik a bölcsességhez vezető út legnagyobb próbatételei közé. Ilyen értelemben tehát nincs vele több dolgom. Ám ahhoz, hogy miként hangozhat mindez letisztultan, az egyetemesség távlatai között, úgy látszik, annál inkább, hiszen magam számára is váratlanul, ismerős verssorokat mormolok a bajszom alatt. „Mert esendők vagyunk mi, emberek. / Siratnivaló még a gyilkos is, / ki álomi anyja ölen szendereg, / s havon siklatja őket a kocsis: / siratnivaló még a gyilkos is. // Mert esendők vagyunk mi, emberek. / Ha volna Isten, ha volna szegény, / lenne, ki háborogna bűneink felett, /és megbocsátaná e költeményt: / ha volna Isten, ha volna szegény. // De csak mi vagyunk: egyes-egyedül. / Csillagi csöndben csattan el a csók, / de a pofon is, mi lelünkre feketül. / Vadak vagyunk, gyönyörű lázadók! / Csillagi csöndben csattan el a csók” (Utassy József: *Nagy László üzenete*). Dzsó! Öreg Dzsó! De jó, hogy te is itt vagy!

Bánréve, 1951. III. 6.

Kedves fiam!

Kívánunk a részre a jó Istentől jó egészséget, és sok örömet, tudatom veled fiam hogy hála Istennek szerencsésen baza értem, arról a nagy útról, csak nagy el fáradtam, vagy négy napig olyan rosszul éreztem magamat, mindig csak olyan gyenge voltam, de most már nincs semmi bajom, annyit tapasztaltam a kevés idő alatt amíg nálad voltam fiam, hogy nem jó Pesten lakni, téged is nagyon sajnállak, hogy ott vagy, a lakástokkal nagyon meg vagyok elégedve, de nagyon árva vagy kedves fiam nállunk nélkül, de ha neked jó így hát legyen így, magadnak választottad a pályát, a pénzt

amit küldtél fiam, megkaptuk, vettünk egy kis südőt 250-ért, úgy intézd a dolgot fiam, hogy búsvétra haza gyere, mert ha nem jössz fiam, nekünk nem lesz semmi örömünk, ha még akkor se leszel velünk, csak fiam a ruha vételnek neki ne ugorj, el ne hamarkodd, azt a fajtát meg ne vedd amit mutattál, hogy ez a divat, mert az nem mutat még a kirakatba se, olyan mint a zsák, jól fontold meg fiam, hogy mire adod ki a keszerves pénzedet, tudod-e! vannak ott szép sima szövetek, olyanok ami mindig divat fiam, és a színét is nézd meg ne csak bent az üzletbe, mert az csaló, vidd ki és kint nézd meg, ne hogy valami fakó szín legyen, kedves fiam azt mondja apád, hogy csinál ő cipőt neked úgy is, te csak hozd haza az új cipődet, búsvétkor, de ne a lábodon, majd ő megnézi, hogyha tud rajta segíteni az is jó lenne neked, a szennyesedet hozd haza fiam de csak úgy hogy az ünnep után tudom csak kimosni, mert akkor amikor már te haza érsz, nekem akkor már nincs időm mosni, tudod fiam belekezdtem én ebbe az írásba még a múlt héten, sokszor félbe kell nekem hagyni amiből én hozzá fogok, mert minden munka csak énám vár, apád itthon semmit nem csinál még ha ideje van is, ne hogy szólj neki róla, soraim zártával csókolunk szerető szüleid, Isten veled és velünk.

Nagyanyám megnyilatkozásai, szinte kivétel nélkül egyetlen hosszú mondatba zsúfolt tudósításai a legmaradandóbb szálak a bánrveiei Lékák XX. századi szövegeiben, ezért úgy tekintek rájuk, mint a családi történelem különleges, legfőképpen morális remekeire. Őt olvasva most is az a határozott érzésem, mintha valahonnan nagyon messziről harangoznának is hozzá. Minden bizonnyal sokadik levele ez már, amelyet Zuglóba, az Álmos vezér útja 43-ba címez. Az Őrs vezér tere mögé, ahol csupán három-négy szétszórtan elhelyezkedő ház jelzi, hogy a fertály talán mégsem a világ vége, s az is a magyar fővároshoz tartozik. Egyikükben, a Sóvári család által kiadott albérleti szobában lakik apám a nála néhány évvel fiatalabb és szintén az ózdi táncosok közül kiszemelt Szépfalvi Zolival. (Tudod, hogy mi szegről-végről rokonok is vagyunk? – szegezi nekem a kérdést legnagyobb megrökönyödésemre 2008 decemberében. Méghozzá a „francia ágon”, állítja, hiszen az ő nagyanyja is ugyanúgy Kolmont-lány volt, miként az enyém által mindig csak *az én jó anyósomként* emlegetett Léka Istvánné, született Kolmont Anna. És csodálkozik is fölöttébb, hogy minderről se apám, se nagyanyám egy árva szót sem ejtett. Hiszem is, meg nem is.) Zoliék Tompa Mihály nyughelyéről, a majdhogynem szomszédos felvidéki Hanváról érkeztek Bánrévére, úgy tízesztendős kora táján, így életkora mellett ez utóbbi volt a nyomósabb ok, amely kettejük korai barátságának útjában állott. Viszonyukat az ózdi évek kovácsolták szorosabbra, és milyen jó, hogy így történt, mert arra talán már az első napon rá kellett jöjjenek, hogy Budapesten egyetlen falubeli is többet ér száz másnál. Ha valaki, hát a másik Zoli, az Ádám, most egészen bizonyosan nagyot bólintana rá.

Lice, 1951. III. 12.

Kedves Gézakám!

A választodat meg kaptam amibe észre vettem hogy az időd jól le van kötve. Azonkívül már észre lehet venni a pesti átalakulást! Abogyan írod pótolni kívánod az eddigi hiányos levélváltást most már gondolatod szerint egyenlőre ki vagyok elégítve. Jó!

Kedves Gézakám! Itt most jelenleg elég kevés újság van. Csendben éledek az ottani élettel szemben. A helyzetem egyenlőre bizonytalan. Garázs-masternek akarnak! Sürgetik a sofőr vizsga letételét. Píjész elég kevés akad, de hídd el nem hiányzik. Sokat dolgozom, úgy hogy

elég kevés időm van bolmi nő ügyekre. Bámulnak minden felé a gyors bajtásért és előre sok rosszat jósolnak a szelességemért. Tudod benne vagyok a 120–130-asba már nem is mernek egy autóba ülni velem. Még garambolom nem volt mert úgy veszem észre a test részeim egy darabba vannak. Hogy meddig az kilátástalan. Az új asszonnyal végleg befejeződött az ügy. Lehet hogy még lesznek esetek, de az már csak futólagos. Komoly elhatározásom hogy ez évben lakodalmat ültünk. Még eddig médium nem akadt.

Tudom érzem a leveledből hogy lassan átalakulsz. Ha találkozunk furcsának találsz, pedig én a régi voltam és maradok is. Most új élményekben van részed lassan a közöttünk lévő viszony régi jó emlék marad részedről. Hidd el nagyon sokszor gondolok rád! Fényképed mindig magamnál bordom s ha megnézem... kérdezem magamtól... én igaz testvéri szeretettel gondolkodok rád! Kedves Gézakám! Szeretném ha husvétkor egy kis látogatást tennél nálunk. Írjál szórakozz jól. Tudod „idegenbe keserűbb a sírás!!!”

Igaz szeretettel

Zoli

A keserű és kis híján el is érzékenyülő Ádám Zolinak minden bizonnyal igaza van. Ha barátja lelkébe nem is lát bele, az elkerülhetetlen átalakulás nyilvánvaló nyomait nála pontosabban senki sem érzékelheti. Vagy mégis? Íme egy gyöngyszem az ordenáréság legbravúrosabb opusai közül, amelyektől a történelem egyetlen dicső korszaka sem tudta megkímélni az övéit, hát még a Rákosié.

Kelemér, 1951. IV. 10.

Szeretet kedves Gézakám

Nebaragudjon hogy levél írásomal zavarom demár kénytelen vagyok írni mert már én úgy látom hogy el felejtkezett magáról tudom hogy el van ragatva a Pesti csajokkal amenyibe maga úgy is oda való mer maga is olyan jo csődör ot már szél hámoskodhat ahogy csak töle telik pedig Ózdon is elég jó szél hámos volt kedvesem ne vágjon anyira fel hogy maga a minisztériomba van mert maga csak kotárol fuja a port és én úgy gondolom hogy maga ezel nem nagy pozíciót tölt be a büszkeségből egy kicsit engegyen mer nagyon magasan borgya a fejét mint valami jó hámos ló remélem hogy má jó ki kúrelta magát már volt elég ideje pedig Ózdon is nagyon sok időt vesztegetet ere pestre is csak a nők viték fel hogy már ot joban kijáca magát de nagyon vigyázon mert maga nagyon könnyen rá fizethet az ilyen jó üzletre mert a jó csődör vagy meg sántul vagy meg vakul ezel be fejezem az írásmat remélem megérte hogy miről van szó mert olyankor a kakasokkal baj van pláne mikor pesten anyi sok jó csaj van hat napos szabadság majd ha Ózdra feljön bőveben meg beszéljük a dolgot szeretettel

a sóskás a piacról

Az ózdi piacon árusító keleméri sóskás – nevezzük nagyvonalúan hölgynek – legnagyobb elképedésemre a legjobban informáltak közé tartozik, hiszen apám pesti munkahelyeként minisztériumot emleget. Először arra gondoltam, hogy tán ő is azok népes táborát gyarapítja, akik azt képzelik, hogy Budapesten nincs is más, csak minisztérium. Sőt, az egész város egyetlen nagy *minisztériom*. Mert ilyenekkel is találkoztam gyerekkoromban. De ezúttal tévedtem. A sóskás igazat mondott. Szépfalvi Zoli részletes tájékoztatása szerint

ugyanis az Állami Népi Együttes létrehozásáról rendelkező párhatározatot követően az illetékesek úgy döntöttek, hogy a társulat tagjai egyelőre a Népművelési Minisztérium tartalék státusaiba kerüljenek, az egyenlőség nevében egységesen havi 710 Ft-os kezdő fizetéssel (ami magától értetődő módon a vezetőkre nem vonatkozott). A *kedvesem ne vágjon fel anyira hogy maga a minisztériumba van* fekdő szándéka mögött tehát e tény lapul. A ceruzával írott levélben azonban nem lehet nem észrevenni a szándékosan erőltetett, feltehetően humorosnak szánt nagyotmondásokat, ezért aztán bármilyen ocsmányra komponálódott is, voltaképpen szórakoztató.

Bánréve, 1951. V. 2.

Kedves fiam!

kívánunk a jó Istentől a részedre jó egészséget, értesítünk hogy a leveledet megkaptuk melynek megörültünk és jól esik hogy olyan sok szépet írsz az egri utadról és az orosz barátaidról, csak sajnálunk fiam hogy a lábad megfájósodott, de gyógyul-e? apádnak most a válla fáj, nem bír dolgozni, az új ruhádba mink is nagyon szeretnénk meglátni fiam, a keskenybe kukoricát ültettünk most oda készülök fiam, ha ezt a kis csomagot feladtam, délelőtt 9 óra van a batárra takarmányt szeretnénk vetni, de nebezen lehet vetőmagot szerezni, ha nem kapunk magot oda is kukoricát teszünk, a felébe meg búza van vetve, a tebén 9 litert ad naponta, 4 liter Csúzdáéknak, 1 a beadás minden nap, ebbe a hónapba 26 litert kell beadni, a legelő bér 70 forint mint tavaj, az adó még 400 forint, de ne búsulj majd csak letelik, csak apád tudjon dolgozni, meg te is csak segítel amennyivel tudol fiam, de mielőtt elmennétek csehországba, ha személyesen nem tudnál elmenni nagymamádékhoz, legalább levélbe köszönj el tőlük, meg keresztanyádtól is, hadd örüljön hogy eszedbe van ő is, én máskor bővebben írok egyről másról de most nincs rá idő, mer úgy veszem észre fiam hogy egy kis komoly intés hiányzik neked, a szennyesedet küldjed fiam, mindent ami csak nem tiszta egy darabig kimosom én ne félj, amíg csak bírom mindig, ezt a kis élelmet fogyaszsd el fiam egészséggel, azt a kis csomó túróat add oda a báziaszonymnak, a tied a staniszlibe van tejfellel összekeverve, a derejjét melegítsd meg, úgy lenne jó ha sütőbe lehetne tenni és lefedve melegedne, de majd úgy csinálod fiam ahogy lehet, a susinkát meg vidd el Szeberényi Lebelékhez majd Ilonka megfőzi és elfogyassátok együtt, hát a május elseje hogy sikerült a részetekrül? kedves fiam ne törekedjél hogy fekete barisnyát vegyél nekem, majd lesz, te ne költse arra, többet már nem írok fiam mert sietek a postára, sokszor csókolunk szerető szüleid, Isten veled és velünk, mikor írod már hogy meggýöntál ez a gondolat nagyon bánt

Legelőbb az orosz barátaidon mosolygok, de ennek megfejtéséhez ezúttal Szépfalvi Zoli sem kell. Magam is hallottam róla, milyen bensőséges viszonyba keveredett apám a már ekkor is világhírű Mojszejev Táncegyüttes egyik-másik tagjával. Hetekig közösen készültek 1951. április 4-ére, az Állami Népi Együttes ünnepélyes bemutatkozására, melynek keretében a két gárda egymás után lépett az Operaház színpadára. Később meg azon tűnődöm, hogy immár nagyanyám is szóvá teszi, ami egy ideje a szívét nyomja, de az úgy veszem észre fiam hogy egy kis komoly intés hiányzik neked érezhetően nem az Ádám Zoli, még kevésbé a keleméri sóskás által is felróttakra, hanem inkább arra vonatkozhat, hogy apám olykor le-lemarad a szigorúan lelkére kötött feladatokról. Lám, az első külföldi út (május 27. – június 9.) előtt még Rákoskertre is ki kell szaladnia a nagyanyjához, öz-

vegy Puzsa Mihálynéhoz, aki Juliskánál, nagyanyám hűgánál él a helyi csomóponttól, a nevével engem mindenkor fölvidító Kucorgótól egy kőhajításnyira. Ja, és majdnem elfelejtettem: még a bánrévei keresztanyjának is írnia kéne...

Am – miután nem vagyok benne biztos, hogy újból előkerül – itt kell szólnom a *keskenyről*, a Sajó-parthoz közeli kicsiny földdarabról, amely nagyanyám gyerekkoromra emlékező szavai által égett bele az emlékezetembe. „Mikor először hazahoztak, még alig potyogtál, de azért apádék igen meg voltak nyugodva énrajtam. Akkor még kijártunk a Keskenybe, tudod, volt az a kicsi földünk, kis nyomorúságos föld volt, de a minenk. Leterítettem neked a hamvast a mezsgyére, nehogy azok a nagy erős füvek összekaristolják a bőrdet, de csak simakodtál volna hozzám mindenáron. Akkor fölfogtalak s úgy kapáltam. Az a csepp lábad majd a földet érte, ó, mit bántad te azt, csak körülöttem lehess...” Mert én azon a nyáron és ezen a nyelven tanultam meg beszélni. A *keskeny* pedig, amely a neve által mindent elárul magáról, már csak néhány hónapig maradhat a családi vagyon metaforája, mert úgy húzzák ki a lajstromból s teszik át a nagy közösbe, mintha mindig is oda tartozott volna.

Bánréve, 1951. V. 20.

Kedves édes fiam!

Kivánunk a jó Istentől a részedre jó egészséget és sok örömet, apád szerencsésen hazaért a 6-osal délután, sok mindenről beszélt hogy mére jártatok és hogy nagyon szépek voltatok amikor táncoltatok, őneki már mégis volt szerencséje meglátni hogy miért is hagytál el bennünket, de már én bizony nemigen látlak úgy meg mint apád, mert már Ózdra nemigen értek el, a házigazdának mond meg hogy a cipő készen van, majd utánvéttel elküldjük, kedves fiam a leveledet megkaptuk amelynek igen megörültem, nagyon szép az ének amit írtál, elvittem a kántornak és eljátszotta mindjárt kétszer, azt mondta hogy nagyon jó és gyönyörű ének, a dallam is nagyon szép, ha szabad volna énekelni már el is énekelné holnap este a templomban, gratulál neked ezért a szép énekért, azt mondta írjam meg neked, meghalt Kis akit apád mondott neked hogy beteg, míg nállad volt apád addig el is temették, hát kedves fiam a jó Isten áldjon meg és őrizzen meg minden testi, lelki veszedelemtől, az ő kegyelmébe és oltalmába ajánlak, és mielőtt elindulnátok arra a nagy útra, kérd a jó Istent és a bold. Szűzet, védjenek meg mindenkor de most különösen, hogy erőbe egészségbe újra megláthassuk egymást, én is mindig kérem a szűz anyát hogy legyen veled, segítsen és oltalmazzon meg, ha szerit teheted fiam a templomba ott is menjél el, Isten segítségével lépj a vonatokra fiam, írjál mert várjuk sokszor csókolunk szerető szüleid, csüörtökön úrnapija fiam!!!

Nagyapám, a Mester Úr, a morózus cipész és csizmadia tehát csak kiszállt a háromlábú suszterszékből, de arra bizonyosan nem gondolt, hogy olyan szemképrázttató külsőségek közepette láthatja viszont a fiát, amelyet addig elképzelni sem tudott. Mert 1951. május 14-én este ő is ott ült a Városi (ma Erkel) Színház zsúfolt nézőterén (ahogy a plakátok is városzerte hirdették) a *Magyar Állami Népi Együttes Ének-, Zene- és Tánckarának hangversenyén*. Ez volt az Együttes történetének első önálló, egész estét betöltő műsora, amelynek egyediségét tovább tetézi, hogy valakik úgy döntöttek, a tizenhárom számból álló produkciónak ne legyen az egész előadást összefoglaló címe. Olyan világszerte ismert művek születnek meg ekkorra, mint a *Kállai kettős*, az *Este a fonóban*, az *Üvegestánc*

vagy az *Ecseri lakodalmas*. Nagyanyámnak pedig marad a sajgó fájdalom, amelyet csak kismértékben enyhít a fia által írt és a dallammal együtt lejegyzett Mária-ének, a kottapapír bal felső sarkában *Édesanyukámnak* felirattal. Míg elszalad vele a kántorhoz, ide másolom mindkét strófáját.

Égi anyánk

*Égi anyánk eléd hozzuk a május minden virágát.
Imáinkkal fűztük össze annak színes bokrétáját.
Illatozza oltárodát, ékesítse trónusodat.
Május királynője, mezők díszítője,
Jóságodért téged illet menny s föld minden fényessége.*

*Reménységünk Szűz Mária, hajnal harmatos rózsája,
Erősíts a szenvedésben, tisztaságnak hús forrása.
Esdve kérünk Égi Anyánk, kísértésben vigyázz reánk.
Május királynője, szeretet kútforrása,
Jóságodért téged illet menny s föld minden fényessége.*

Budapest, 1951 elmosódott dátum

Kedves szüleim!

Tudatom, hogy a levelet megkaptam, már nagyon vártam. Sajnos nagymamámat már nemigen lesz időm meglátogatni, mert vasárnap déltől a táborból nem mehetiünk ki sem. Erre már csak akkor lesz időm, ha Németországból haza jövök. De ha a véletlen ad időt, akkor még vasárnapig kimegyek, és megírom a táborból. Tegnap elvittem Dézsi néninek a szennyesemet és az ágyneműmet kimosni. Vasárnap reggelre meg lesz. Ma adok postára 110 forintot. Én jól vagyok és vigyázok magamra. Már alig várom, hogy haza mehessek, mert az utóbbi időben rendkívül komoly dolog foglalkoztat, olyan amilyen az életben rendes körülmények között csak egyszer van. Ezt pedig Édesanyukámmal és Édesapukámmal közösen kell, hogy megbeszéljük.

Sokszor csókolja fiuk,

Géza

Az *tábor* a korszellemhez igazodóan inkább amolyan karanténféleség lehet, hiszen az együttes a *Berlini Világ Ifjúsági Találkozóra* (1951. augusztus 6.–18.) készül, ahhoz pedig előbb nemcsak a lábakat, de a fejeket is alaposan át kell vizsgálni, és föl kell készíteni. A neve is ez: VIT előkészítő tábor. Ezért aztán még a postai küldeményeket is egy ideig a tábor címére, a Bartók Béla út 17-be kell címezni. Az igazi hír azonban az, hogy a titokzatosan *rendkívül komoly dolognak* beállított kijelentés mögött – amelyről nagyanyámék egyelőre mindössze ennyit tudhatnak – legnagyobb öröömre én már a 18 esztendősd zugligeti lányt, Kacsóh Klárit látom.

Bánréve, 1951. VII. 5.

Kedves fiam!

Soraim kezdetével kívánunk részedre a jó Istentől jó egészséget, mint nekiünk van, és sok örömet kedves fiam, értesítünk hogy a leveleket meg a fényképeket meg kaptuk melynek megörültünk, nagyon jó a versed is amit írtál, tudatjuk veled fiam, hogy 17 kereszt lett a búza de még nem hoztuk be, a kukorica is nagyon szép habár kései de már szépen csövel, gyakran van eső ami akadályozza a bordást, a Gyuri apja, Rácz, meghalt szombaton temették, haza hozták nagy betegen hogy itthon haljon meg, itt még egy pár napig élt a lakó persze nem engedte be a lakásba, és így a kecskeóiba halt meg, kivitték a bullabázba és onnan temették el, Rajt Tibi nősi, már egyszer ki vannak hirdetve a Mészáros lánygyal, apádnak most nagyon vékony a keresztete, még sertést nem tudtunk venni mert nagyon drága, a Léka Annus urát Jóskát a vonat meg nyomta, Ózdon van a kórházba, a nyári konyhába még most jöttünk le, mink is alig várjuk fiam hogy jöbess, hogy a jó Isten haza segítsen, hogy meg tudjuk hogy mi is a komoly gondolatod, és hogy együtt beszélgessünk róla, kedves fiam csak arra kérlek hogy el ne feledkezzél magadról, minden rossztól őrizkedj, a jó Isten őrizzen meg azon a hosszú úton minden testi lelki rossztól, ne gondold fiam hogy talán azért írunk ritkán mert nem szeretünk, sőt nincs olyan nap hogy ne emlegetnénk, a borjút eladtuk fiam múlt csütörtökön, 72 kiló volt benne de csak 70-ért fizettek, itt vették meg a katonák, az árát az adóba adtuk, 3 forintért vették kilóját, most 9 litert ad naponta a tebén, Csúzdáék elvisznek mindennap 5 litert, a csarnokba mindennap 1 litert viszek, most fiam árpaszámlát akarunk venni de az is olyan drága, 50 forint egy mázsa, bát a cukor jegyet adták-e már neketek, liszt jegyet ha adnak nektek is azt is vedd ki, mert nekiünk nem adnak mert nekiünk gabonalapunk van, mennyi cukrot kaptok és mennyi lisztet, itt talán 50 deka a cukor, a lisztet nem tudom, ha megkapod írdál fiam, nincs semmi bajunk hála Istennek, mikor a határra jártam kapálni mindig végig sírtam az utat, amikor a fűtő házát el hagytam, mert el fogott az a tudat hogy még tavaly nyáron ott voltál, és mindennap velünk voltál, hiába akárhogy van a dolog ez a fájdalom már nekem a sírig tart hogy elhagytál minket, én erről nem tebetek, most is sírok kedves fiam sokszor csókolunk szerető szüleid, Isten veled és velünk csak nagyon vigyázzál magadra, a hadnagynak írdál már, legalább köszönj el tőle ha menni akartok, mert azt mondja hogy úgy veszi észre hogy fél vágó lettél, már minket nézzél ne őt

Micsoda marhaság ez megint, dehogy lett ő felvágó! Soha nem is volt az. Ha tehetném, a képébe mondanám ennek a hadnagynak is, akiről azt se tudom, hogy kicsoda, és hogy kerül ide. Szerencsére ezt nagyanyám se gondolja így, mert a *már minket nézzél ne őt* záró megjegyzése erre utal napnál világosabban. Hogy verset ír? Szeberényi Lehel „neveltjeként”, Sinka István személyes jó ismerőseként, s abban az inspiratív közegben, amelyben mozog, inkább az volna furcsa, ha nem így tenne. Nagyanyám persze nem lenne anya, ha nem volna tökéletesen tisztában azzal, mi lehet az a *komoly gondolat*, amelyről őket is bevonva kell majd elbeszélgetni. Ám engem e pillanatban is lenyűgöz az a szemérmességbe csomagolt lelki finomság, amellyel az adott helyzethez és a fia érzékenységéhez együttesen igazodó *kedves fiam csak arra kérlek hogy el ne feledkezzél magadról* valódi tartalmára figyelmeztet. (Ráczékról egyelőre csak annyit, hogy ha Kassai sógor el nem adja a mellettünk levő telket a cigányoknak, még vagy negyven évig miénk maradt volna az utolsó ház a faluban, ám ez esetben sose lehettek volna olyan ki-

váló cimboráim, mint a Rácz gyerekek: Gyuri, Feri, Jani, Józsi és Csabi.) Amit nagyanyám – apám helyett is – elmond az élelmiszerjegyekkel fölülbélyegzett szocializmus napi valóságáról, attól még ma is ökölbe szorul a kéz. Ezért is gondolom isteni csodának, hogy az a huszonhárom éves fiú, aki még esztendeje is a fűtőházi aktákat rendezgette, most habitusa, politikai meggyőződése ellenére (tizenhat esztendősen már a Nemzeti Paraszt Párt járási titkára volt) sem kényszerül se bujkálni, se hajbókolni Budapesten. Sőt, ha úgy adódik, Kodállal beszélget, vagy a talán még nála is szigorúbbnak és zárkózottabbnak ismert másik fenoménal, Lajtha Lászlóval, aki ebédre is meghívja magához. Kodály az együttes számára komponált *Kállai kettős* elkészülte után mindaddig „felügyeli” a próbákat, amíg Rábai el nem készül a koreográfiával. Apám – mivel a maga 187 centis magasságával legkevésbé sem illik bele a mű minden részletében a formai feygyelmet, a homogén egybevághóságot hangsúlyozó koncepciójába – az első pillanattól ott van a közelében, és csak arra vár, hogy végre szóba elegyedhessen vele. Boldogan veszi tudomásul, hogy a világ napról napra tágul körülötte, szerelmes is, ám mindezeket egyre nehezkesebbnek tűnik bárkivel is megosztani. Nagyanyám pedig, vállán a kapával, valahányszor a fűtőházra pillant, okkal sírja el magát. Pontosan tudja, hogy Léka Géza nem lesz már bánrévei lakos soha többé.

Lice, 1951 VII. 30.

Kedves Gézakám!

Leveled sok esetből kifolyólag furcsának találok. Első sorban romantikus vagy nagyon. Mi ütött beléd hogy te verseket faragsz. Hát hogy az igazat megvaljam egy jót röhögtem. Hát kérlek sokat meg nőüllhetsz de én csak egy világ csavargó szemszögéből mondom komolyan nem érdekes. Én most keveset foglalkozom nőekkel. Kevés az idő már. Borzalmas életet élek. Hogy meddig bírom hol kötök ki azt szeretném tudni. Most egyenlőre Rozsnyón vagyok, szabad időm nincs.

A versből kifolyólag én meg értek mindent. Kommentárt nem fűzök hozzá gratulálok! Mámma nem mentem Rozsnyóra az autót most buzatták el.

Igaz baráti szeretettel

Zoli

A barátság azért barátság, mert egy ideig bizonyosan elviseli azt is, ha a versfaragó felet jól kiröhögik benne. De hogy meddig sikerül az önmaga szerint is *borzalmas életet élő*, Szlovákiában rekedt Ádám Zoli és apám további kapcsolatát, legalább a levelezés szintjén fönntartani, az ebben a pillanatban még egyikőjük által sem belátható. Az viszont igen, hogy apámnak ez idő tájt kisebb gondja is nagyobb annál, mint hogy ilyenmiken törné a fejét. A közte és Kacsóh Klári közötti első levélváltásba azonban – ha valakinek, akkor nekem bizonyosan – nem illendő belekotyognom.

Bánréve, 1951. VIII. 28.

Édes Kicsi Klárikám!

Szüleim örömére f. hó 24-én szerencsésen bazaértem. Jól érzem magam, már csak azért is, hogy a németországi egyoldalú étkezés után az étkezésem rendszeres, változatos és minőségileg

összehasonlíthatatlanul jobb lett. Itthon tartózkodásom alatt ez ideig még nem történt velem semmi, érdekes, amit érdemes lenne papírra vetni. Az eső még majdnem minden nap esett, és így a Sajóban nem fűrödhettem. Most időmilliomos vagyok, és sokszor unatkozom is, mert azok a barátaim, akik még egy évvel ezelőtt itthon voltak, ma már szétszéledtek az országban.

Ha kimozdulok, nem győzők az ismerősök kérdéseire válaszolni. Most azt tervezem, hogy meglátogatom a barátomat Szlovákiában és ott töltök néhány napot. Ez azonban attól függ, hogy kapok-e engedélyt a határátlépésre a rendőrségtől. Szépfalvival úgy határoztunk, hogy táncgyűjtésre is fogunk időt szakítani. Legjobb volna lakodalmat kifogni, mert csak ilyen esemény alkalmas arra, hogy az emberekhez közelebb férközhessünk.

Klárikám! Közeleg az idő és a Te nyaralásod is a kezdetét veszi. Nyugodtabb lennék, ha Badacsonyba mehettél volna. Így azonban arra kérek, hogy nagyon vigyázz magadra, ne hogy valami bajod legyen.

Kis Virágom! Mivel töltöd az idődet, jársz-e Melindához és a doktorhoz, gyógyul-e a szíved? Kérek, írjál magadról. Kellemes pihenést és szórakozást kívánok. Sok szeretettel gondolok Rád.

Géza

Zebegény, 1951. IX. 3.

Kedves Géza!

Sajnos az időnk elromlott. Egész éjjel esett az eső és fúj a szél. Teljesen a szobába vagyunk kényszerítve. Így legalább sokat fogok olvasni. A könyvnapon megvettem a „Gyár épül az őserdőben” c. könyvet. Egész jó, csak hosszú, az a baj.

Te mit csinálsz? Fűrödtek már a Sajóban?

Sok szeretettel gondolok Rád,

Klári

Bánréve, 1951. IX. 6.

Édes Klárikám!

Megkaptam a lapodat. Nagyon örülök, hogy gondoltál rám. Sajnálom azonban, hogy a szabadságodat nem használhatod ki kedved szerint a változó idő miatt. Itt is volt néhány esős nap de túltettem magam rajta, így minden nap eljárogatok a Sajóra. Terveztem, hogy átmegegyek Szlovákiába, de letettem róla. Úgysem tudom, mikor jöhetnek baza megint buzamosabb időre.

A gyűjtésből ez ideig még nincs semmi. Ugyanis sehol nincs lakodalom. Remélem, hogy vasárnap láthatunk Sajópiüspökiben valamit, mert búcsú lesz. Csak azt nem tudom, hogy le-e néhány idősebb ember, aki az érzéseit táncba tudja önteni.

Itthon jól érzem magam, de mégis csak unatkozom. Segítek a ház körüli munkában, fürdök és olvasok. Most jelent meg a könyvnapra Szeberényi Lebel *A hegyek elmozdulnak* c. könyve. Nagyon érdekesnek találom, mert itt játszódik Ózd és környékén, és alakjai közül is sokakat ismerek. Voltam hétfőn Ózdon. Találkoztam Varga Erzsivel, elkérte a címedet, mert írni akar neked.

Jelenleg olyan érzésem és hangulatom van, mint tavaly ilyenkor. Alig várom, hogy hozzáfogjunk a munkához. Nagyon kíváncsi vagyok a születendő kompozíciókra és az új tagokra. Úgy érzem, tele vagyok munkakedvvel, remélem, ez meg is marad.

Kedves Klárikám! Bánréve nem nagy hely, itt nem történnek különös dolgok, amelyeket leírhatnék neked. Így befejezem leveletemet, és kívánom, hogy a még hátra lévő néhány nap alatt érezd jól magad.

Addig is sok szeretettel gondolok Rád,

Géza

Milyen különös, sejtelmekkel teli a formák világa. Két hosszabb levél, s egy közöttük diszkréten megbújó néhány soros levelezőlap már alkalmas arra, hogy összességükben akár egy kezdődő kapcsolat kézzelfogható szimbólumává váljanak. Tartalmuk itt még kevésbé érdekes, talán a könyvnapj újonság, a *Gyár épül az őserdőben* számomra is meglehetősen válasszát kivéve, amelyben – és ezt csak alig hallhatóan mondom – ugyanazt a kellően föl nem mért eltökéltséget érzem, mint amely esztendővel az érettségi előtt Klárit az iskolapadból egyenesen az Együttesig repítette. Nem ez utóbbin csodálkozom, hiszen akadtak szép számmal, akik egyetemi tanulmányukat szakították meg az együttesi tagság miatt, s nyilván nem minden alap nélkül. Klári is akkor már évek óta Jármái Edit mozdulatművészeti stúdiumait látogatta a Királyhágó úton, ahol sok mindenbe belekóstolt, a steptől egészen a balettig. S amikor a család anyagi helyzete egyik napról a másikra összeomlott, s nem jutott többé tandíjra, Jármái maga mellé vette asszisztensnek. Ennek a kivételes gesztusnak köszönhetően találkozhatott az Együttes szervezésének hírével, s 1950. július 15-én már ő is ott izgult a Színművészeti Akadémia Vas utcai épületében a Magyar Táncszövetség által behívott 120 felvételiző között, akiket az ország minden tájáról előzetesen már kiválogattak. A vidékieket, köztük apámat, Szépfalvi Zolit s a harmadik szerencsés ózdit, Varga Erzsit az Erzsébet körüti Britannia Szállóban helyezték el a politikai fölhatalmazással is rendelkező Táncszövetség költségén, mert a vizsgát eleve kétnaposra tervezték. Ám még így is egy hónapot kellett várni a döntésre, melynek alapján az Együttes alapító tánckara 15 párral összeállt, és elkezdhette a munkát első főhadiszállásán, a Podmaniczky utca 45-ben, a korábbi „szabadkőműves páholy” épületében.

De Varga Erzsi levélbeli felbukkanását sem hagyhatom szó nélkül. Mindenekelőtt azért, mert ő volt a magyar néptáncművészet történetének első Liszt-díjas táncosa. Ha nagyanyámmal Ózdon jártunk, el nem mulasztottuk volna az édesanyját fölkeresni. Mindig különös izgalmat éreztem ilyenkor, azt képzeltem, mindjárt belépnek az én szüleim is. De akárcsak ő, itt van előttem a húga, a nyíltszívű és mindig mosolygós Varga Man-ci is (valakinek az ózdi társulatban is maradnia kellett) aki időről időre s nem kis aggodalommal főként apámat faggatta a „Bözsi körüli nagy, férfiúi jövésmenésekről”. Micsoda dárídó lehetett Ózdon, amikor néhány napja „találkoztak”...

Bánréve, 1951. XII. 5.

Kedves fiam!

Soraim kezdetével kívánunk a részedre a jó Istentől jó egészséget és sok örömet, tudatjuk veled kedves fiam hogy kedves leveledet meg kaptuk melynek megörültünk, az nem baj fiam hogy most nem tudad elküldeni az a kis pénzt, ha elküldöd majd oda adjuk Laci bátyádnak mert őtölle kértünk a dísznó árához, szépenveszi magát a dísznó, szép nagy, most egyenlőre 4 liter

kukoricát eszik meg naponta, csak kétszer adok neki de később ha a béli kitágul többet is meg tud enni, körül belül ha jól eszik februárra jó lesz, kedves fiam elég szomorú hír az, hogy moszkvába készültök, ha valami változás lenne a távol létetek alatt, soha baza nem engednének onnat benneteket, gondolsz-e ilyesmire fiam? kedves fiam hisz apád hívta Szeberényi Lebelt hozzánk, és ha el jönne nyugodt lebetsz hogy nem lenne panasza ránk, nem kellene neked ilyesmi miatt szégyenkezni előtte, ha beszélsz vele mond meg neki hogy ha itt jár jöjjön be hozzánk bártan, szívesen lássuk még ha éjjel jön is, a Klári ügyről bővebben is szeretnénk tudni hogy mi módon maradtatok el egymástól, haragszotok-e egymásra, táncolsz-e még vele? Egész meglepő volt hogy írtad, de másképp örülnék neki hogy így történt, hát a norvég lány miket írogat? ha érdemesnek tartod küldjél te is neki valamit, a tebén amióta beteg volt nem adja meg amit szokott, pedig csak április elején lesz bornyúja, ad 4 litert naponta de azelőtt 6-ot adott és most már nem jár ki és azért is kevesebbet ad, a takarmány valahogy szárral együtt majd csak elég lesz tavaszig, krumplink nem lesz elég, azt venni kell hogy kitartson, apád úgy 600 frt. körül keres havonkint, de sokat levonnak belőle erre is arra is, lehet hogy Ádám Zoli is megbánta hogy átment szlovákiába, kedves fiam írd meg ha küldök csomagot küldjek-e kenyeret, tudod-e kedves fiam hogy már ádvent van és vannak a hajnali misék, ha tehetnéd, néha elmebetnél, de ha nem mehetsz legalább gondold rá, és hogy most kettős ünnep lesz, szombaton 8-án nagy ünnep fiam, szeplőtelen fogantatás ünnepe, kötelező ünnep habár nem is engedik meg tartani nyilvánosan, itt is csak lesz nagy és kis mise, litánia, még egyet kedves fiam a gyónásról el ne feledkezzél, már a legközelebbi vasárnap el végezheted, ne törődjél te senkivel csak a magad lelkével, szeretettel csókolunk szüleid, jól vagyunk hála Istennek, Isten veled és velünk,

A Szovjetunióba való készülődés lehangoló s újabb aggodalmakat szülő híre után hát persze, hogy a *Klári-ügyről*, annak megfenekléséről szeretnénk tudni leginkább, ha már – legalább is e tekintetben – ilyen nagy megkönnyebbülésben van részük. Hogy mi baja lehet nagyanyáméknak egy 18 éves fruskával látatlanban? Hát csak annyi, amennyi a tűznek a vízzel, macskának a kutyával, parasztnak a méltóságossal. Léka Béla ugyan nem volt paraszt, csak egy egyszerű falusi cipész, ám Klári apja, dr. Kacsóh Bálint előbb jogakadémiai tanár, később azonban igazi Méltóságos Úr, kereskedelemügyi államtitkár Horthy mellett. S bár maga vagyontalan, de felesége, Szarka Margit ágán a család több tízezer holdnyi földbirtokkal és számos nagy értékű ingatlannal rendelkezett Szolnok megyében (pl. Mezőhék területén 40 szobás kastéllyal), egészen a kommunista apoteózisig, Rákosi Mátyás elvtárs, pajtás teljhatalmának kiépüléséig. Tovább nehezíti a tisztánlátást, hogy a családfő ekkor már elhagyta az egyébként hatalmas, ámde egy-kettőre államosított zugligeti villát, nemigen lehet tudni, hogy éppen merre, kinél húzza meg magát. Utólagosan is csak annyi valószínűsíthető, hogy a levél megírásának időpontjában az elvtársak már bizonyára kijelölték számára a priccset a méltán elhíresült kistarcsai táborban. Így Klári, azzal, hogy kiskorú léte az Együttes táncosnője lett, nyomban családfenntartóvá is előlépett, hiszen anyja mellett húga és öccse is a keresetére volt utalva. (Anyja még az életében klasszikussá lett lelkész, Joó Sándor, a pasaréti református gyülekezet alapítójának tanácsát is kikérte a döntés előtt, mert ő maga egyáltalán nem támogatta az Együtteshez való elszegődést – nyilván sok egyéb, zömében praktikus ok mellett – már csak az égbekiáltó kulturális különbözőség miatt sem. A család ugyanis emberemlékezet óta a legcsekélyebb mértékben sem érintkezik azzal a népréteggel, amelynek örökségét Klárinak immár professzionális szinten kell a színpadon megjelenít-

nie. Szavukat se igen érti, hát még a lelküket. Mindez Bánrévéről nézvést pedig éppen elég ahhoz, hogy nagyanyámék a *Klári-ügy* jelenlegi állása szerint föllélegezzenek: egyetlen gyermeküknek talán mégsem ment el a józan esze. Az ebbéli öröm árnyékából hirtelen még egy norvég lány is fölbukkan, amin cseppet sem lepődöm meg a Berliini VIT után, én azonban mind közül is Marysát, a lengyelt favorizáltam már a kezdetektől. Még olvasni se tudtam, de már mondtam nagyanyámnak, amikor egy hajszállal átszótt fényképpel megálltam előtte a bánrévei konyhában, hogy ez a néni majdnem olyan szép, mint édesanya. Úgy, lelkem, úgy! – felelte tüstént, s kötője sarkát oly villámgyorsan kapta az arca elé, hogy észre se vettem, amint a könnye is kicsordul a nevetéstől.

Lice, 1952. I. 31.

Kedves Gézakám!

Köszönöm a figyelmeztetést de úgy gondolom talán rám akarsz ijeszteni. Én írok neked fontosabb annál mint igaz barátságunkat fenn tartani. Bizony a régi jó emlékek eltörölhetetlenek az én számomra is. Az élet az a kötelesség ami válasz falat állított közénk. Sajnos! De remélem találkozunk még az életben. Lélekben újból és újból előttem vagy, felejthetetlen emlék!!!

Most vasárnap voltam odabaza. Én nagyon csöndes életet élek. Nem azért mert megjavultam hanem hát nincs kedvem. Nőkkel nem foglalkozom. Minek? Néha be be durrantok de ez semmi!

Most akartam venni egy rádiót mivel a falumba be költözött a civilizáció és a petróleum lámpa batyut kötött a hátára. Ég a villany természetes követelmény a rádió! Követelik én meg ígérek! Mivel hogy terveztettem így meg is kell lenni csak az a bitang terminus ne lenne, mert már nem bírok miket lódítani.

Igaz baráti szeretettel ölel barátod

Zoli

Ez Ádám Zoli utolsó híradása, amely persze nem jelenti automatikusan azt, hogy később már ne adott volna életjelt magáról, csupán annyit, hogy több nyomát nem találtam. Szeretném hinni, hogy így volt, legalábbis ezzel próbálom megnyugtanni magam. Mégsem tudok szabadulni a gondolattól, hogy néhány levélbeli részlet, így az *igaz barátságunkat fenn tartani*, miként a *remélem találkozunk még az életben*, nem különben a *Lélekben újból és újból előttem vagy, felejthetetlen emlék!!!* is mintha azt sugallaná, hogy Zoli talán éppen most kezdi átlátni, hogy egymásban saját gondtalan ifjúkorukat próbálják magukhoz szorítani. A tény azonban az, hogy a már említett 1969-es csoltói találkozáskor látják egymást utoljára. Ezért nehezedik el a szívem, ugyanakkor legbelül öröm és békeség jár át, mert legalább az emlékét sikerült föltámasztanom.

Bánréve, 1952. II. 9.

Kedves fiam!

Soraim kezdetével kívánunk a jó Istentől részre jó egészséget sok örömet és boldog hazatérést oroszországból, értesített a pap, hogy egy nappal korábban mondja értünk a szent misét, mert úgy jön ki neki a számítása, többek között érdeklődött felölled is, mondtam, hogy most készül-

tök oroszországba és hogy mikor jöttök tik onnan körül belül baza, azt mondta hogy szeretne már veled kicsit elbeszélgetni, mondta hogy ha itthon vagy mindig lát a templomba, látod fiam csupa jó véleménye van felölled ennek az embernek, szóval vár most ő téged baza, csak a jó hírrevedre becsületedre vigyázz fiam mindig, mert ithol még idáig csak a jót halljuk felölled, még Lévai Lajos nem hozta vissza a könyvedet, de felírtam ne hogy elfelejtsem, sokszor csókolunk szerető szüleid, Isten veled és velünk, őrizzen meg a jó Isten fiam és vezényeljen vissza hozzánk erőbe egészségbe,

Szegény nagyanyám mindentől összerезzen, ami orosz, hogyne aggódna. Nem elég, hogy az öccsét agyonlőtték Karcag alatt, még a bánrévei házat is birtokba vették 44-ben. Egy hét alatt fölfalták az összes aprójószágot, ott fejezték le őket a tisztaszobában az asztal közepén. Egy hatalmas bárddal úgy összecsapkodták azt a jó kis asztalt, hogy olyan hepehupás lett, akár egy kiszolgált hústőke. Persze apámat ugrasztották mindenért, „Héza! Héza! Igyi szudá!” – kiáltották naphosszat, ő pedig csakhamar szót is értett velük. Nyolc esztendővel később, 1952. február 25-én (éppen „Héza”-napon) pedig meg sem áll Moszkváig... Kezembem a levélpapírrá alakítható légipostai boríték, amelyet még indulás előtt a saját nevére címez cirill betűkkel, s úgy, üresen küldi el Bánrévére. A jobb sarkában Rákosi Mátyás a 60. születésnapjára kiadott 1 Ft-os bélyegen, fölötte, a 2 Ft-ason, az első öt éves terv attribútumai, katona, dobtáras géppisztollyal a tank előtt, a háttérben traktor a barázdák között. Elképzelem nagyanyámat, mit érezhetett, mikor megpillantotta, de különösen akkor, amikor már írnia is kellett rá, ha hat évtizeddel később még engem is kiráz tőle a hideg.

KUDA: CCCP MOCKBA. KOMU: LEKA GEZA
 VENGERSZKOJE KONZULSZTVO
 VENGERSZKOJ NARODNOJ
 GASZUDARSZTVENNOJ ANSZAMBL ◀

Zsoltár (papír, szén; 1995)

LÉKA GÉZA (1957) Budapesten élő költő.